

**บทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1**
**Instructional Leadership Roles of School Administrators
under Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area Office 1**

ปรีญาพรรณ พุ่มจันทร์¹ และองอาจ เทียมกลาง²

วิทยาลัยนครราชสีมา

Preeyapan Phumchan¹ and Ongart Thiamklang²

Nakornratchasima College

Corresponding Author E-mail: ongart@nmc.ac.th

(Received: 29 April, 2026; Edit: 12 August, 2026; accepted: 12 August, 2026)

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 และ 2) เปรียบเทียบบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ ครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 จำนวน 313 คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จากตารางของเครซีและมอร์แกน จากนั้นใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ได้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ระหว่าง 0.80 – 1.00 และมีค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.87 สถิติที่ใช้การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test)

ผลการวิจัยพบว่า

1. บทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก
2. ผลเปรียบเทียบบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

คำสำคัญ : การบริหารการศึกษา, ผู้บริหารสถานศึกษา, ภาวะผู้นำทางวิชาการ, อุบลราชธานี

Abstract

This research aimed to: (1) investigate the level of instructional leadership roles of school administrators under the Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area Office 1; and (2) compare the instructional leadership roles of school administrators classified by gender, educational level, and work experience. The sample consisted of 313 teachers under the Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area Office 1, determined using Krejcie and Morgan's sampling table. Stratified random sampling was employed to select the participants. The research instrument was a five-point Likert-scale questionnaire. The content validity index (IOC) ranged between 0.80 and 1.00, and the overall reliability coefficient was 0.87. Data were analysed using percentage, mean, standard deviation, and independent samples t-test.

The research results found that

1. The instructional leadership roles of school administrators, under the Ubon Ratchathani Primary Educational Service Area Office 1, were overall at a high level.
2. There were no statistically significant differences in instructional leadership roles of school administrators when classified by gender, educational level, and work experience, both overall and in each dimension.

Keywords: Educational Administration, School Administrators, Instructional Leadership, Ubon Ratchathani

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภายใต้บริบทของศตวรรษที่ 21 ซึ่งขับเคลื่อนด้วยความก้าวหน้าทางนวัตกรรมและเทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับตัวเพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แนวโน้มการปฏิรูปการศึกษาทั้งในระดับสากลและระดับประเทศจึงมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพผู้เรียนผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ โดยมีสถานศึกษาเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนเป้าหมายดังกล่าว ทั้งนี้ “ผู้บริหารสถานศึกษา” นับเป็นปัจจัยเชิงกลยุทธ์ที่มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กรการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในมิติของ “ภาวะผู้นำทางวิชาการ” (instructional leadership) ซึ่งมีความสัมพันธ์โดยตรงกับคุณภาพการจัดการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน (Hallinger, 2011; Robinson et al., 2008)

ภาวะผู้นำทางวิชาการตามแนวคิดสากลครอบคลุมบทบาทสำคัญ ได้แก่ การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจทางวิชาการ การบริหารจัดการหลักสูตรและการเรียนการสอน การนิเทศติดตาม และการสร้างบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ภายในสถานศึกษา ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำทางวิชาการสูงจะสามารถส่งเสริมให้ครูพัฒนาการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (active learning) และสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (professional learning community: PLC) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม งานวิจัยในบริบทไทยสะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารสถานศึกษาจำนวนไม่น้อยยังคงเผชิญกับภาระงานด้านการบริหารทั่วไปและงานธุรการจำนวนมาก ส่งผลให้บทบาทด้านวิชาการถูกลดทอน

ความสำคัญลง และเกิดช่องว่างระหว่างนโยบายกับการปฏิบัติจริงในห้องเรียน (ธีระ รุญเจริญ, 2557; Hallinger & Lee, 2014)

ในบริบทของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 ซึ่งมีลักษณะพื้นที่ที่หลากหลายทั้งเขตเมืองและชนบท สถานศึกษาต้องเผชิญกับความท้าทายที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านการยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การพัฒนาศักยภาพครู และการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ รายงานการติดตามคุณภาพการศึกษาพบว่าความเข้มแข็งของงานวิชาการในแต่ละโรงเรียนมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดกลางและขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากร ซึ่งทำให้บทบาทของผู้บริหารในฐานะผู้นำทางวิชาการยิ่งมีความสำคัญในการบริหารจัดการทรัพยากรเพื่อให้เกิดประสิทธิผลสูงสุด (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1, 2569)

นอกจากนี้งานวิจัยด้านการบริหารการศึกษายังยืนยันว่าภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีอิทธิพลเชิงบวกต่อผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนและพฤติกรรมการสอนของครูอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการส่งเสริมวัฒนธรรมองค์กรแห่งการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมของครูในกระบวนการพัฒนาโรงเรียน (Robinson et al., 2008; Hallinger, 2011) การพัฒนาภาวะผู้นำทางวิชาการในระดับประถมศึกษาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่ต้องวางรากฐานทางการเรียนรู้และทักษะสำคัญของผู้เรียน หากผู้บริหารสามารถบูรณาการแนวคิดภาวะผู้นำทางวิชาการเข้ากับบริบทท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม จะช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างยั่งยืน

ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 เพื่อวิเคราะห์ระดับการปฏิบัติและสะท้อนสภาพการดำเนินงานจริงในมุมมองของครูผู้สอน อันจะนำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายและแนวทางการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษาให้มีสมรรถนะด้านภาวะผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็งยิ่งขึ้น รวมทั้งเป็นข้อมูลสารสนเทศสำคัญสำหรับหน่วยงานต้นสังกัดในการวางแผนพัฒนาบุคลากรและระบบนิเทศการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับคุณภาพผู้เรียนในระยะยาว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1
2. เพื่อเปรียบเทียบบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 จำนวน 1,754 คน (สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1, 2567)

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ครู ครูผู้สอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 จำนวน จำนวน 313 คน โดยกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง จากตารางของเครซี

และมอร์แกน (Krejcie and Morgan, 1970) จากนั้นใช้วิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Statified Random Sampling)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาค้นคว้านี้เป็นแบบสอบถาม (questionnaire) ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบแนวคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำทางวิชาการ โดยผ่านกระบวนการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ ตามแนวคิดของ Likert

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัยตามลำดับขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิดในการกำหนดตัวแปรและสร้างข้อคำถาม
2. ศึกษาหลักการและวิธีการสร้างแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ตามแนวคิดของ Likert เพื่อให้เครื่องมือมีความเหมาะสมในการวัดตัวแปรเชิงพฤติกรรม
3. สร้างแบบสอบถามให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 ตอน
4. นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความถูกต้องด้านเนื้อหา ภาษา และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย พร้อมทั้งรับข้อเสนอแนะเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไข
5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) โดยพิจารณาความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับนิยามศัพท์เฉพาะ (Index of Item-Objective Congruence: IOC) กำหนดเกณฑ์การยอมรับตั้งแต่ 0.60 ขึ้นไป ผลการประเมินพบว่าค่าดัชนี IOC ของข้อคำถามอยู่ระหว่าง 0.80–1.00 แสดงว่าเครื่องมือมีความตรงเชิงเนื้อหาอยู่ในระดับดี
6. ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และนำเสนอต่ออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมอีกครั้ง ก่อนดำเนินการปรับแก้จนได้เครื่องมือฉบับสมบูรณ์
7. นำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (try-out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง แต่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริง จำนวน 30 คน ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 2
8. วิเคราะห์คุณภาพรายข้อของแบบสอบถามโดยหาค่าอำนาจจำแนก (discrimination) และคัดเลือกข้อคำถามที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ จากนั้นวิเคราะห์ความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับด้วยวิธีสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's alpha coefficient) โดยกำหนดเกณฑ์ไม่น้อยกว่า 0.70 ผลการวิเคราะห์พบว่าแบบสอบถามมีความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.87 ซึ่งอยู่ในระดับสูง

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. ขอหนังสือราชการจากคณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยนครราชสีมา เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบในการขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
2. นำหนังสือขอความอนุเคราะห์ดังกล่าวเสนอต่อสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 เพื่อพิจารณาอนุญาตและประสานไปยังสถานศึกษาในสังกัด
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการแจกและเก็บแบบสอบถามด้วยตนเองจากกลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการตอบแบบสอบถาม และการรักษาความลับของข้อมูล เพื่อให้ผู้ตอบแบบสอบถามให้ข้อมูลอย่างครบถ้วนและเป็นจริง
4. ตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถามที่ได้รับคืน ก่อนนำข้อมูลไปบันทึกและประมวลผลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของแบบสอบถาม ดำเนินการให้คะแนน (scoring) และลงรหัสข้อมูล (coding) ก่อนนำข้อมูลเข้าสู่การวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยกำหนดแนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency) และร้อยละ (percentage)
 2. วิเคราะห์ระดับบัพบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 ในภาพรวมและรายด้าน โดยใช้ค่าเฉลี่ย (mean: $\bar{x}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation: S.D.) และแปลผลตามเกณฑ์การแบ่งช่วงคะแนน
 3. วิเคราะห์การเปรียบเทียบบัพบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามเพศ โดยใช้สถิติทดสอบทีแบบอิสระ (independent samples t-test)
 4. วิเคราะห์การเปรียบเทียบบัพบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามระดับ การศึกษาและประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน โดยใช้การวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One-way ANOVA หรือ F-test) และในกรณีที่พบความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ จะดำเนินการเปรียบเทียบรายคู่ด้วยวิธีการ ทดสอบความแตกต่างภายหลัง (post hoc test) ตามความเหมาะสม
- ทั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ผลการวิจัย

1. ผลศึกษาระดับบัพบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1

ตารางที่ 1 บทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของสถานศึกษาชั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 โดยภาพรวม

บทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการ	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1. ด้านการกำหนดพันธกิจ	3.69	0.64	มาก	3
2. ด้านการบริหารหลักสูตรและการสอน	3.97	0.65	มาก	2
3. ด้านการนิเทศการสอน	3.94	0.62	มาก	5
4. ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน	4.05	0.65	มาก	1
5. ด้านการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้การสอน	3.95	0.69	มาก	4
รวม	3.97	0.60	มาก	

จากตารางที่ 1 พบว่า บทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 โดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.97$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ทุกด้านอยู่ในระดับมาก เรียงตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน ($\bar{X} = 4.05$) ด้านการบริหารหลักสูตรและการสอน ($\bar{X} = 3.97$) ด้านการกำหนดพันธกิจ ($\bar{X} = 3.96$) ด้านการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้การสอน ($\bar{X} = 3.95$) และด้านการนิเทศการสอน ($\bar{X} = 3.94$)

2. ผลเปรียบเทียบบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ทำงาน

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 จำแนกตามเพศ

บทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหาร สถานศึกษา	เพศ				t	p
	ชาย		หญิง			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. การกำหนดพันธกิจ	3.99	0.64	3.94	0.63	0.815	0.416
2. การบริหารหลักสูตรและการสอน	3.98	0.64	3.95	0.65	0.465	0.643
3. การนิเทศการสอน	3.96	0.60	3.94	0.63	0.308	0.758
4. การกำกับติดตามความก้าวหน้าของนักเรียน	4.06	0.66	4.04	0.64	0.396	0.692
5. การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้การสอน	3.97	0.69	3.95	0.69	0.238	0.812
รวม	3.99	0.60	3.96	0.60	0.473	0.636

จากตารางที่ 2 แสดงว่าบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 จำแนกตามเพศ โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 3 ผลการเปรียบเทียบบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 จำแนกตามระดับการศึกษา

บทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการ ของผู้บริหารสถานศึกษา	ระดับการศึกษา				t	p
	ปริญญาตรี		สูงกว่า ปริญญาตรี			
	$\bar{X}$	S.D.	$\bar{X}$	S.D.		
1. การกำหนดพันธกิจ	3.99	0.64	3.94	0.63	0.815	0.416
2. การบริหารหลักสูตรและการสอน	3.98	0.64	3.95	0.65	0.465	0.643
3. การนิเทศการสอน	3.96	0.60	3.94	0.63	0.308	0.758
4. การกำกับติดตามความก้าวหน้าของ นักเรียน	4.06	0.66	4.04	0.64	0.396	0.692
5. การส่งเสริมบรรยากาศการเรียน การสอน	3.97	0.69	3.95	0.69	0.238	0.812
รวม	3.99	0.60	3.96	0.60	0.473	0.636

จากตารางที่ 3 พบว่าบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาชั้นพื้นฐานสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 จำแนกตามระดับการศึกษา โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 จำแนกตามประสบการณ์ในการทำงาน

บทบาทผู้บริหารสถานศึกษาในการส่งเสริม การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	แหล่งความ					
	แปรปรวน	df	SS	MS	F	Sig.
1. ด้านการกำหนดพันธกิจ	ระหว่างกลุ่ม	2	0.17	0.09	0.37	0.69
	ภายในกลุ่ม	310	38.32	.23		
	รวม	312	38.49			
2. ด้านการบริหารหลักสูตรและการสอน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.00	0.00	0.01	0.99
	ภายในกลุ่ม	310	51.77	0.32		
	รวม	312	51.77			
3. ด้านการนิเทศการสอน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.21	0.11	0.47	0.62
	ภายในกลุ่ม	310	36.38	0.22		
	รวม	312	36.59			
4. ด้านการกำกับติดตามความก้าวหน้าของ นักเรียน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.60	0.30	0.86	0.43
	ภายในกลุ่ม	310	57.33	0.35		
	รวม	312	57.93			
5. การส่งเสริมบรรยากาศการเรียนการสอน	ระหว่างกลุ่ม	2	0.05	0.03	0.10	0.91
	ภายในกลุ่ม	310	43.96	0.27		
	รวม	312	44.01			
โดยรวม	ระหว่าง กลุ่ม	2	0.07	0.04	0.15	0.86
	ภายในกลุ่ม	310	38.18	0.23		
	รวม	312	38.25			

*p ≤ .05

จากตารางที่ 4 พบว่าครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกัน มีบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 ไม่แตกต่างกัน

อภิปรายผลการวิจัย

การอภิปรายผลการวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นสำคัญเกี่ยวกับการศึกษาบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุบลราชธานี เขต 1 ดังต่อไปนี้

1. ผลการวิจัยพบว่า บทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมอยู่ในระดับมาก สะท้อนให้เห็นว่าผู้บริหารให้ความสำคัญต่อการกิจด้านวิชาการในฐานะกลไกหลักในการยกระดับคุณภาพผู้เรียน

ทั้งในด้านการกำหนดพันธกิจ การบริหารหลักสูตรและการสอน การนิเทศการสอน การติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียน และการส่งเสริมบรรยากาศการเรียนรู้ ซึ่งผลดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยในระดับสากลที่ชี้ให้เห็นว่าภาวะผู้นำทางวิชาการมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและคุณภาพการจัดการเรียนการสอน โดยเฉพาะบทบาทด้านการกำหนดทิศทางทางวิชาการและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการเรียนรู้ของครู (Hallinger, 2011; Robinson et al., 2008) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับบริบทการปฏิรูปการศึกษาในภูมิภาคเอเชียที่พบว่าผู้บริหารมีแนวโน้มปรับบทบาทจากผู้จัดการเชิงธุรการไปสู่ผู้นำทางวิชาการมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาบางประเด็นอาจไม่สอดคล้องกับข้อค้นพบของ Hallinger & Lee (2014) ที่ระบุว่าผู้บริหารในบางบริบทยังคงมีข้อจำกัดด้านเวลาและภาระงาน ซึ่งส่งผลให้การปฏิบัติภาวะผู้นำทางวิชาการยังไม่เต็มศักยภาพ สะท้อนให้เห็นว่าระดับ “มาก” ที่พบในงานวิจัยนี้อาจยังมีช่องว่างในการพัฒนาให้ถึงระดับสูงสุดในทางปฏิบัติ

เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่าด้านการกำหนดพันธกิจและการบริหารหลักสูตรมีความโดดเด่น ซึ่งอธิบายได้จากการที่ผู้บริหารมีบทบาทในการกำหนดวิสัยทัศน์และสนับสนุนการใช้ข้อมูลผู้เรียนในการพัฒนาการเรียน สอดคล้องกับแนวคิดภาวะผู้นำทางวิชาการที่เน้นการมีส่วนร่วมโดยตรงต่อกระบวนการเรียนรู้ (Robinson et al., 2008) ขณะเดียวกัน ด้านการนิเทศการสอนและการติดตามความก้าวหน้าของผู้เรียนที่อยู่ในระดับมาก สะท้อนการเปลี่ยนแปลงของระบบนิเทศจากการควบคุมไปสู่การพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวโน้มการใช้การนิเทศแบบโค้ชชิ่งและ PLC ในการพัฒนาครู (Hallinger, 2011) อย่างไรก็ตาม แม้ผลจะอยู่ในระดับมากทุกด้าน แต่ยังไม่ถึงระดับมากที่สุด อาจสะท้อนข้อจำกัดเชิงโครงสร้าง เช่น ภาระงานบริหารทั่วไป หรือความพร้อมด้านทรัพยากร ซึ่งสอดคล้องกับข้อค้นพบในบริบทเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ชี้ว่าปัจจัยแวดล้อมของสถานศึกษายังคงมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของภาวะผู้นำทางวิชาการ (Hallinger & Lee, 2014) ดังนั้น การพัฒนาผู้บริหารควรมุ่งเน้นการเสริมสมรรถนะเชิงลึกด้านการนิเทศ การใช้ข้อมูลสารสนเทศ และการสร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ในองค์กรควบคู่กับการลดภาระงานที่ไม่เกี่ยวข้องกับงานวิชาการ

2. ผลการวิจัยพบว่า บทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษา จำแนกตามเพศ ระดับการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สะท้อนให้เห็นว่าภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นพฤติกรรมเชิงบทบาทที่ขึ้นอยู่กับหน้าที่และบริบทขององค์กร มากกว่าปัจจัยส่วนบุคคลของผู้บริหาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Hallinger (2011) ที่อธิบายว่าภาวะผู้นำทางวิชาการเป็นการปฏิบัติที่เน้นการกำหนดทิศทางทางวิชาการ การส่งเสริมการสอน และการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ของครูอย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับ Robinson et al. (2008) ที่พบว่าผลลัพธ์ทางการเรียนของผู้เรียนขึ้นอยู่กับพฤติกรรมผู้นำมากกว่าคุณลักษณะส่วนบุคคล นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยไทยของ ณัฐวุฒิ จันทรโสภา และ ปองสิน วิเศษศิริ (2560) ที่สังเคราะห์งานวิจัยด้านภาวะผู้นำทางวิชาการในประเทศไทย พบว่าองค์ประกอบสำคัญของภาวะผู้นำมุ่งเน้นด้านการนิเทศ การพัฒนาหลักสูตร และการพัฒนาครู ซึ่งเป็นบทบาทที่ผู้บริหารต้องปฏิบัติในลักษณะเดียวกัน

อย่างไรก็ตาม ผลการวิจัยนี้อาจไม่สอดคล้องกับบางบริบทที่พบว่าประสบการณ์หรือบริบทองค์กรมีผลต่อระดับภาวะผู้นำ โดย Hallinger & Lee (2014) ชี้ว่าปัจจัยเชิงโครงสร้างและนโยบายอาจทำให้การแสดงภาวะผู้นำแตกต่างกัน ขณะเดียวกันงานวิจัยไทยของ ภูมิรัตน์ ศิริภาพ และคณะ (2565) พบว่าภาวะผู้นำทางวิชาการมีความสัมพันธ์กับการสร้างความเชื่อมั่นร่วมของครูและประสิทธิภาพการทำงานเป็นทีม ซึ่งขึ้นอยู่กับบริบทโรงเรียนและวัฒนธรรมองค์กร รวมถึงงานของ เขียวพัฒน์ ชูปวา และ ปองสิน วิเศษศิริ (2560) ที่ระบุว่า

องค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการมีลักษณะเป็นมาตรฐานร่วม เช่น การกำหนดวิสัยทัศน์ การพัฒนาครู และการนิเทศ ซึ่งทำให้ผู้บริหารมีแนวโน้มปฏิบัติบทบาทไปในทิศทางเดียวกัน ดังนั้น การที่ไม่พบความแตกต่างในงานวิจัยนี้อาจสะท้อนถึงการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพผู้บริหารที่เป็นระบบ และการกำหนดบทบาทหน้าที่ที่ชัดเจนในระดับนโยบาย ซึ่งช่วยให้ผู้บริหารสามารถดำเนินงานด้านวิชาการได้อย่างสอดคล้องและเท่าเทียมกันในทุกกลุ่มอย่างต่อเนื่องและเท่าเทียม ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการยกระดับคุณภาพการศึกษาในภาพรวม

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1. ผู้บริหารสถานศึกษาควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมของครูและคณะกรรมการสถานศึกษาในการวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการด้านการเรียนการสอน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะการอ่าน-เขียน และทักษะในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้เกิดความเข้าใจร่วมและความเป็นเจ้าของพันธกิจ อันจะนำไปสู่การขับเคลื่อนงานวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2. ผู้บริหารควรส่งเสริมการจัดชุมชนแห่งการเรียนรู้ทางวิชาชีพ (PLC) อย่างต่อเนื่อง เพื่อเปิดโอกาสให้ครูได้แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ นวัตกรรม และแนวทางแก้ปัญหาาร่วมกัน พร้อมทั้งพัฒนาการนิเทศเชิงสร้างสรรค์ เช่น การโค้ชชิ่ง และการให้ข้อมูลย้อนกลับเชิงบวก เพื่อเสริมสร้างสมรรถนะครูอย่างเป็นระบบ

1.3. ผู้บริหารควรสนับสนุนให้ครูวิเคราะห์ผลการเรียนและข้อมูลผู้เรียน เพื่อนำไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ การสอนซ่อมเสริม และการปรับปรุงแผนการสอนอย่างต่อเนื่อง ควบคู่กับการส่งเสริมรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เช่น การเรียนรู้โดยใช้โครงงานเป็นฐาน (PBL) การสืบเสาะหาความรู้ (IBL) และการเรียนรู้โดยใช้เกมเป็นฐาน เพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1. ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เช่น การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) หรือการศึกษาเฉพาะกรณี (case study) กับผู้บริหารสถานศึกษาที่มีระดับภาวะผู้นำทางวิชาการอยู่ในระดับสูง เพื่อศึกษากลยุทธ์การบริหาร แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (best practices) และปัจจัยความสำเร็จที่ส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างเป็นรูปธรรม

2.2. ควรมีการวิจัยเชิงปริมาณเพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในแต่ละด้านกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน เช่น คะแนน O-NET หรือผลการประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับสถานศึกษา เพื่อยืนยันอิทธิพลเชิงสาเหตุหรือความสัมพันธ์ของตัวแปรดังกล่าวต่อคุณภาพการศึกษา

2.3. ควรมีการวิจัยเชิงเปรียบเทียบ (comparative research) เพื่อศึกษาความแตกต่างของบทบาทภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษาในบริบทที่หลากหลาย เช่น โรงเรียนขนาดเล็กกับโรงเรียนขนาดใหญ่ หรือผู้บริหารที่มีประสบการณ์ต่างกัน ทั้งนี้เพื่อสะท้อนรูปแบบการใช้ภาวะผู้นำทางวิชาการที่แตกต่างกันตามบริบทของสถานศึกษา และนำไปสู่การพัฒนาแบบการบริหารที่เหมาะสมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ธีระ รุญเจริญ. (2557). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา (ฉบับปรับปรุง) เพื่อปฏิรูปรอบ 2 และประเมินภายนอกกรอบ (พิมพ์ครั้งที่ 9)*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ถมรัตน์ ศิริภาพ, พร้อมพิไล บัวสุวรรณ, & มีชัย ออสุวรรณ. (2565). ภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารสถานศึกษากับการสร้างความเชื่อประสิทธิภาพของกลุ่ม: อิทธิพลปฏิสัมพันธ์ของการเป็นครูที่ปรึกษา. *Social วารสารการจัดการภาครัฐและเอกชน*, 7(3), 1103–1116., 17(3), 53–66.
- ณัฐวุฒิ จันทโรสภา, & ปองสิน วิเศษศิริ. (2560). การสังเคราะห์งานวิจัยด้านภาวะผู้นำทางวิชาการ. *วารสารการจัดการภาครัฐและเอกชน*, 11(2), 305–319.
- เจียรพัฒน์ ชูปวา, & ปองสิน วิเศษศิริ. (2560). การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารวิทยาลัยอาชีวศึกษาเอกชนในกรุงเทพมหานคร.
- Hallinger, P. (2011). Leadership for learning: Lessons from 40 years of empirical research. *Journal of Educational Administration*, 49(2), 125–142.
- Hallinger, P., & Lee, M. (2014). Mapping instructional leadership in Thailand: Has education reform impacted principal practice? *Educational Management Administration & Leadership*, 42(1), 6–29.
- Robinson, V. M. J., Lloyd, C. A., & Rowe, K. J. (2008). The impact of leadership on student outcomes: An analysis of the